

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

blíží se závěr roku 2024, a pokud bychom měli nějak bilancovat, situace na poli ochrany přírody není příliš povzbudivá. Dílčí environmentální problémy rozebíráme v konkrétních příspěvcích; rád bych vše shrnul z jiné perspektivy. A abychom nekončili tento ročník pesimisticky, pokusím se zformulovat i svůj úhel naděje.

Z obsahu tohoto čísla:

Spalovna Písek dostala zelenou.....	2
Prezentace projektu ZEVO Písek.....	4
Stromy vysazené, stromy padlé.....	6
Podzimní práce v ptačím parku.....	7
Nemocnice Strakonice vykročila vstříc...	9
Objevy detektiva Ledňáčka.....	10
Ekošpeky - 15. Nevyžádaná.....	11
Habrovec habrolistý.....	12
Večer s dokumentem - 130. díl.....	12
Poznejte hmyz našich zahrad.....	15
Prosincové květy Jirky Wagnera.....	16
Knížka J. Hulcra o kůrovcích.....	16
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	17
Čekání na první vločku.....	18
Mexiko.....	19

Tak trochu virtuální realitu dnešní doby a podle mého názoru zakopaného psa skvěle ilustruje např. [tento článek](#). „Vyrábíme, konzumujeme, vyvážíme.“ Hlubinným ekologům při tomto sousloví vstávají vlasy hrůzou, finančníci vrní blahem a většinová společnost podvědomě cítí, že tak je to správně. Ekonomický růst se stal a nadále je takřka jediným ukazatelem úspěšnosti a spokojenosti naší civilizace. A nemusíme být raketoví inženýři, abychom zjistili, že pro životní prostředí a ekosystémy je to pravou pohromou. Ostatně to kolem sebe pozorujeme již celá desetiletí. Abych nebyl chápán špatně - nejsem zastánce násilné ruční brzdy pokroku ve stylu „zpátky na stromy“. Ale myslím si, že je nejvyšší čas pochopit, že úspěch a štěstí se také může

Foto -jj-

skrývat v jiných, nemateriálních hodnotách. Zatímco soukolí hospodářského růstu hlasitě přede, společnost sama sebe drtí novou vlnou populismu na ose USA a východní / střední Evropa. Nadějí jsou však některé zelenější a zdravější trendy, které na mnoha místech úspěšně prosakují a jsou, zdá se, vůči tomu všemu imunní. Povzbudivé zprávy přicházejí nejen ze sektoru obnovitelných zdrojů energie (viz např. [zde](#)), ale také z oboru potravinářství (viz [zde](#)). Samozřejmě, že tyto věci nejsou od ekonomiky oddělené. Ukazují nám ale, která slabne vliv procesů, které byly vždy finančně nejvýhodnější, avšak pro životní prostředí nejškodlivější. A to mě naplňuje určitou nadějí.

Přejeme pohodový a nekonzumní závěr roku, váš Kompost. -jj-

Spalovna Písek dostala zelenou v procesu EIA - navzdory faktům a odporu veřejnosti

Projekt písecké spalovny odpadů, často též nazývané vzhledem k ZEVU (zařízení pro energetické využívání odpadů), získal po dlouhém čekání souhlasné stanovisko v rámci posuzování vlivu na životní prostředí EIA. Ani zdaleka to však neznamená, že teď už by výstavbě nestálo nic v cestě. Ani to neznamená, že by byly rozptýleny obavy a oponentní názory. Možná spíše naopak. Zatímco ve Strakonících je projekt spalovny stále tak nějak pod rozlišovacími schopnostmi drtivé většiny obyvatel, v Písku je to o poznání jiné. Panuje zde čilá výměna názorů, na stůl jsou pokládány i ty méně příjemné otázky a záměr byl již prezentován, diskutován a podroben kritice v rámci několika veřejných jednání.

Vraťme se stručně k legislativním záchytným bodům, kterými projekt prošel a prochází. Nedílná součást podobně velkých záměrů - EIA (posuzování vlivu na životní prostředí) - byla po prvním vypracování vrácena počátkem roku 2023 k doplnění (viz [Kompost č. 1/2023](#) a [č. 2/2023](#)). Ani druhý pokus dokumentace v rámci procesu EIA nebyl pro ZEVU Písek úspěšný. Počátkem roku 2024 byl text vrácen k přepracování podruhé (viz [Kompost č. 2/2024](#)). Následovalo tedy třetí kolo, v němž už byli zadavatelé úspěšní a v listopadu tohoto roku získali v procesu EIA razítko. A podle mnohých poněkud překvapivě.

V rámci všech kol připomínkování dokumentace jsme za organizaci ZO ČSOP Strakonice podávali k záměru své protiargumenty. Jelikož několik oblastí bylo z našeho úhlu pohledu pojato dostatečně a dalším několika se ve svých materiálech věnovalo dostatek dalších osob a organizací, rozhodli jsme se podrobněji rozvést naše námítky zejména ke kapacitě zařízení, resp. disponibilnímu objemu odpadu, který by měl být pro písecké ZEVU v budoucnu k dispozici, a zjevný nesoulad

ZEVU Chotikov, foto Eva Hadová

v kontextu nejen jihočeského odpadového hospodářství nebo celostátních a evropských odpadových cílů, ale zejména v kontextu dalších chystaných jihočeských kapacit ZEVU a překryvu (konkurence) svozových oblastí. Jinými slovy pravděpodobnému vzniku přetlačované v dodávkách odpadů do několika budoucích jihočeských spaloven a otázky nad původem odpadu pro spalování. Základní nesrovnalosti byly shrnuty v [Kompostu č. 11/2023](#) a kompletní připomínky naší organizace jsou dohledatelné v posudku a závazném stanovisku, kterým byl projekt schválen v rámci řízení EIA (viz [zde](#)).

Proč jsem toho názoru, že kladné stanovisko pro píseckou spalovnu je překvapivé? Protože se domnívám, že ani druhé přepracování dokumentace nepřineslo jasné odpovědi na některé důležité otázky, resp. něco nebylo zodpovězeno vůbec. A jak už jsem

uváděl, nemyslím si, že by to bylo neznalostí zpracovatelů. Na vině je podle mě samotný faktický rozpor mezi uváděnými argumenty a realitou. A to v žádném případě rozpor subjektivní, ale čistě matematický. Pokusím se to dokázat právě na oblastech, jimž jsme se podrobněji věnovali.

Kapacita zařízení (50 000 tun ročně) je jednoznačně naddimenzovaná a neodpovídá skutečnému množství odpadů, které bude v blízké budoucnosti k dispozici v zeměpisné oblasti dvou okresů a některých menších oblastí západních Čech - tedy avizovaného svozového prostoru uvažovaného ZEVU. Roční produkce směsného komunálního odpadu je v současné době zhruba 550 kg na obyvatele. Legislativa nám po roce 2030 bude povolovat spalovat max. 25 % tohoto množství (tedy cca 140 kg na hlavu). ZEVU Písek by tedy podle tohoto jednoduchého propočtu měla „obsluhovat“ oblast čítající více než 350 000 tisíc lidí, tj. téměř polovinu Jihočeského kraje. Podobně, i když o něco smířlivěji pro ZEVU, vychází další výpočet, který uvádí množství disponibilního odpadu pro spalování v rámci jižních Čech na 186 000 tun ročně (viz [Svozová studie odpadu do ZEVU pro Jihočeský kraj](#)). Tento údaj je zajímavý především v kontextu kapacity další plánované jihočeské spalovny - ZEVU Vráto (160 000 tun ročně). I pro laika z těchto několika čísel vyplývá, že kapacita plánovaných jihočeských spaloven bude výrazně převažovat nad množstvím odpadu, které zde v blízké budoucnosti ke spálení bude. A to již vůbec nezmiňuji další dva projekty (ZEVU Planá a Český Krumlov), které jsou také ve hře.

Co je však podle mého ještě více alarmující, je dosud nevysvětlený původ odpadů, se kterými ZEVU Písek předběžně na základě memorand zapojených měst a svozových společností pro svůj projekt počítá (poukazujeme rovněž na to, že memoranda jsou nezávazné pakty, nikoli vymahatelné dohody). Z celkové kapacity 50 000

tun ročně má pocházet celých 30 000 tun z vodňanské skládky Rumpold - tedy nadpoloviční většina po odečtení odpadů všech zapojených měst (včetně Vodňan) a ostatních odpadových společností. Co je to za odpad a odkud pochází? Jednoduše - to nikdo neví. A kupodivu to nezajímalo ani posuzovatele v rámci řízení EIA. V rámci finálního vypořádávání připomínek byla u všech otazníků kolem kapacity spalovny a původu odpadů automaticky připojována poznámka: „Stanovení kapacity záměru je odpovědností oznamovatele a není předmětem procesu posuzování vlivu na životní prostředí a veřejné zdraví. Není úkolem zpracovatele dokumentace ani zpracovatele posudku řešit a koordinovat systém nakládání s odpady, tedy ani otázka naplnění či nenaplnění kapacity posuzovaného záměru.“ Tato definice se taky dá přeložit takto: Je možné postavit spalovnu (která má sama o sobě vliv na ŽP i zdraví), aniž by byl zajištěn dostatečný zdroj odpadů z rozumné vzdálenosti avizované v projektu. Je pravděpodobné, že při souběžném provozu několika ZEVO v rámci jižních Čech vznikne velký tlak na dovoz odpadů s nejasnými důsledky. Odpad může být dovážen odjinud, mohou být ohroženy nebo dokonce omezovány jiné šetrnější formy nakládání s odpadem. To vše by mělo významně negativní vliv na životní prostředí. Ale předmětem posuzování vlivu to dle MŽP není.

Samotné Ministerstvo v této oblasti selhalo již při rozjezdu spalovnového boomu po přijetí nových evropských odpadových směrnic. Mělo od počátku kapacitně i zeměpisně řídit jejich rozvoj, aby k této situaci vůbec nemohlo dojít. Namísto toho jsou i přes tyto zjevné rozpory projekty v rámci EIA takřka paušálně „pouštěny“. Část veřejnosti tak může nabýt dojmu, že projekty spaloven posledních několika let nejsou ani tak klíčem k řešení odpadové situace, jako spíše výhodné podnikatelské záměry, kterým nic moc nestojí v cestě.

Na 24. 10. 2024 byl v Písku avizován kulatý stůl k problematice tamní spalovny odpadů. Původně chystaný sympatický formát 3 na 3 (tři obhájci projektu vs. tři oponenti) nakonec nebyl příliš naplněn. Stran obhájců projektu byla účast téměř nulová. Stůl této strany panelistů zel prázdnotou (i když to bylo zčásti způsobeno marodkou a pobytem v zahraničí). Ale diváci očekávali alespoň účast čelních představitelů měst Písek a Strakonice, tedy zejména těch, kteří se vyslovují ve prospěch záměru. Diskuze se nakonec zúčastnil pouze strakonický starosta Břetislav Hrdlička a písecký místostarosta Josef Soumar. Z důvodu neúčasti jedné strany názorového spektra

Foto Jana Marková

se hrálo víceméně na jednu bránu. Přes to všechno se však příchozí dozvěděli mnoho zajímavého. Vysokou úroveň akce držel po celou dobu senátor MUDr. Bc. Tomáš Fiala, MBA, který se zhostil role moderátora.

Není v možnostech tohoto článku reflektovat všechna důležitá fakta; vřele doporučuji zhlédnout videozáznam (k dispozici [zde](#)). Ač zúčastnění panelisté nakladli k projektu ZEVO Písek celou řadu závažných připomínek, přece jen vyčnívala argumentace Ing. Vojtěcha Doležala, který je odborníkem na spalování odpadu a podílel se na několika projektech ZEVO. Sám upozorňoval na svou faktickou nestrannost v této diskuzi, nicméně jím zveřejněné informace byly velmi závažného charakteru. Alespoň v té rovině, že zodpovězení některých nejasností a otázek je nezbytné před samotnou realizací projektu. Ing. Doležal rovněž upozornil na kapacitní naddimenzovanost provozu vzhledem k objemu produkovaných odpadů. Zabýval se také často uváděným argumentem - snížením cen za svoz odpadů. Podle jeho názoru by vybudování ZEVO mohlo vést k pravému opaku. A zmínil také fakt, že spalování odpadů nejspíše v blízké budoucnosti spadne do systému emisních povolenek. Podle propočtů by to mohlo na nákladové straně záměru znamenat částku 53 milionů Kč navíc. Nejpádnější však bylo uvedení nějaké technologické alternativy. Jednou z nich by mohl konkrétně pro Písek být systém anaerobní digesce, který zásadní měrou zvyšuje množství zlikvidovaných komunálních odpadů. Část prezentace také směřovala k finanční stránce věci. Odhadované navýšené náklady na projekt (i po odečtení příslibené dotace) stále ještě znamenají astronomickou částku zhruba 1,4 miliardy. Další z přednášejících, Ing. Milan Kajtman, zpochybnil nutnost náhrady dosluhujícího uhelného kotle právě kotlem spalovny odpadů. Podle jeho poznatků je možné v budoucnu potřebu energie pro Písek umožnit některými (významně levnějšími) souběžnými projekty - jímáním tepla z odpadní vody ČOV, rekuperací tepla z provozů společnosti AISIN nebo druhým kotlem na biomasu v rámci písecké teplárny - viz např. [zde](#)). Z finančního hlediska by měly být i v součtu pořád výrazně levnější než projekt spalovny.

I když mohl být prostor kulatého stolu využit pro kultivovanou výměnu názorů s obhajovateli projektu, ti si namísto toho uspořádali jinou akci. Dne 19. 11. 2024 se v prostorách písecké Sladovny konala prezentace záměru ZEVO Písek. K jejímu průběhu nám sepsala report jedna z účastnic a je k dispozici v následujícím článku. -jj-

Prezentace projektu ZEVO Písek

Představení projektu ZEVO bylo za mě osobně opravdu jen představením projektu pro zastupitele s účastí veřejnosti. Pozitivní je, že s účastí poměrně hojnou. Měla jsem pocit, a v úvodu to bylo i zmíněno, že představení projektu slouží především zastupitelům jako rozšířený prostor před chystaným zasedáním zastupitelstva, které se chystá na **5. 12. 2024** (zřejmě shodou okolností na Mikuláše), na kterém budou rozhodovat, zda dají za město Písek projektu zelenou a postoupí ho dalším krokům.

Tedy dle slov zástupců města „rozhodli se to předjednat tímto způsobem“. Tomuto záměru odpovídalo i časové rozložení 4:1. Tedy přibližně čtyři hodiny pro představení projektu a dotazy zastupitelů a jedna hodina pro dotazy a připomínky veřejnosti. Těch by bylo, pokud by čas dovolil, zajisté více. Už proto, že od veřejného projednání, které se konalo na jaře, to bylo na téma ZEVO fakticky teprve druhé setkání probíhající za účasti města, zastupitelů a veřejnosti. Záznam celé akce je k dispozici [zde](#).

Město postupně představilo architektonický návrh (Ing. arch. Vladimír Krajíc) a pěkně zpracovanou vizualizaci. Ta ve mě osobně bohužel vyvolala spíš než pocit ze zástavby propojující okraj vesnice a města dojem vizualizace obchodního centra v Praze. Ale to je bohužel smutný úděl okrajů měst a vesnic, které se více méně necitlivě stávají obchodní nebo průmyslovou zónou a smutným pomníkem naší doby.

Postupně se představil projekt, s podporou projektu vystoupili představitelé ZEVO z Plzně (Ing. Pavel Veselý) a Liberce (Ing.

Skládka Smrkovice - Vydlaby, foto Veronika Rážová

se dobře nevyznám, připojuji z prezentace jen několik poznámek od našich zástupců a odborníků, které mě zaujaly.

- projekt je nastaven jako služba pro občany
- odpady ze ZEVO nebudou ukládány na skládku do Smrkovic
- v roce 2028 by měl být zahájen zkušební provoz
- odpad je zdrojová základna
- vytvořili jsme společně skládku ve Vydlabech a celá léta to fungovalo
- 3 klíče od města: odpady, voda a energie
- když vyprodukujeme více než 5 000 t odpadu ročně, přijme nás ZEVO Vráto a doprava půjde za ním
- 25 000 tun ročně je reálného odpadu, dalších 25 000 tun bude byznys
- memoranda jsou jenom cár papíru, nikoho k ničemu fakticky nezavazují
- 65 % odpadů má být zrecyklováno
- materiály budou veřejné
- bude-li projekt v zastupitelstvu schválen, je to jen další krok
- na konci roku 2025 by měl mít projekt stavební povolení, zhotovitele, cenu..., **zásadní zastupitelstvo bude na konci roku 2025**
- města dají dalších 10 milionů korun
- není cílem postavit ZEVO za každou cenu (ať to stojí, co to stojí)
- je otázka, jaký bude vývoj produkce odpadu po r. 2035
- **ZEVO musí dávat smysl**

Pavel Bernát), projekt pochválil i místostarosta Strakonice (Ing. Rudolf Oberfalcer), jednatel společnosti ZEVO Písek (Ing. Jakub Šimoník) a paní ředitelka městské teplárny (Mgr. Andrea Žáková). Něco málo zaznělo k možným alternativám spalovny. Hovořilo se o cenách za skládkování, za případný odvoz odpadu do ZEVO Vráto v Českých Budějovicích. O výsledné ceně za zhotovení, která je podle některých odhadů reálná, podle některých může enormně narůst, protože čím je ZEVO menší, tím je v průměru cena vyšší. Hovořilo se i o nadbytečnosti dalšího ZEVO pro Jihočeský kraj a o obavách, že už teď se ukazuje, že bude pro takové množství provozů odpadu málo.

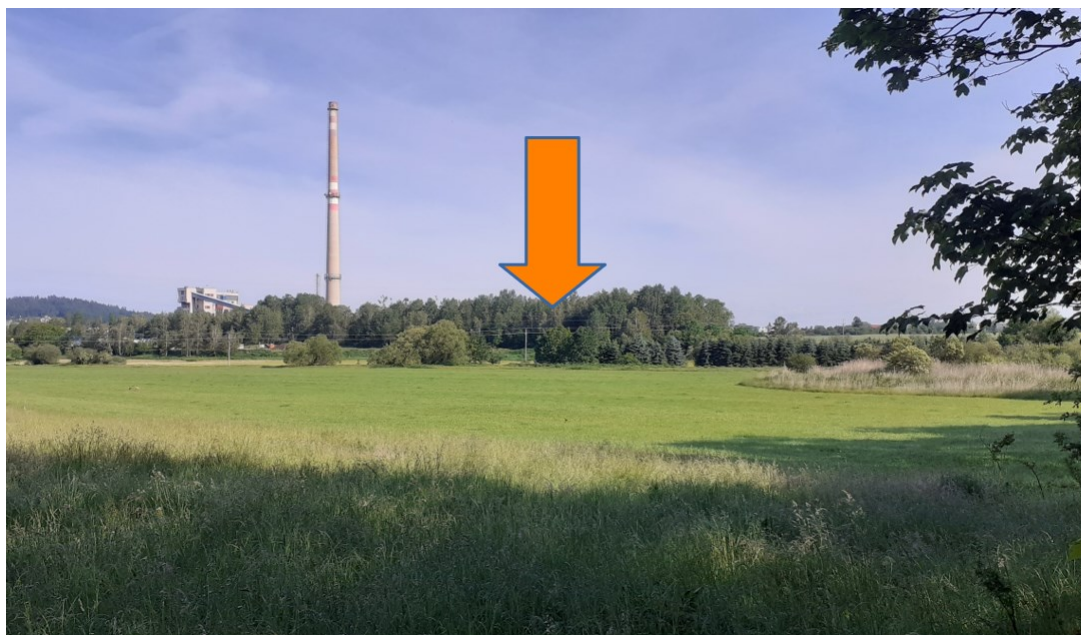
Protože nejsem odborník na ZEVO a v mnoha věcech, o kterých se hovořilo,

Co považuji na celé akci pozitivní, je fakt, že byly za přítomnosti radnice i zastupitelů veřejně představeny a probírány i slabiny celého projektu. A tak vyvstala po prezentaci Ing. Vojtěcha Doležala ze spol. Sewaco řada otázek, které vyvolaly mezi zastupiteli i představiteli společnosti ZEVO Písek živý a zdálo se i upřímný zájem. A pro některé, jak bylo patrné z otázek, i zájem zabývat se projektem důkladněji.

Pro Písek a především pro obec Smrkovice, na jejímž katastru má plánovaná spalovna stát, je toto téma přirozeně velmi citlivé a budí řadu emocí. Především proto, že vedle samotného faktu vzniku spalovny místní řeší i předpokládaný nárůst dopravy a příjezdové cesty, které jsou v tuto chvíli jen v návrzích, a není jasné, jak a kdy budou realizovány. Stejně tak nejasné je i řešení odpadu vzniklého z provozu ZEVO. Ten by tvořil zhruba 30 % z materiálu, který se zde spálí, což je při plánované kapacitě spalovny 50 000 t za rok velké číslo. A tento objem bude vznikat po celou dobu provozu. Ze zprávy EIA i od jednatele společnosti ZEVO Písek máme ujištění, že na stávající skládce ve Smrkovicích – Vydlabech, tedy na skládce, kam se nyní odpad z Písku, Strakonice a jejich svozových oblastí ukládá, se odpad ze spalovny skládkovat nebude. Je předběžně dohodnuto, že nebezpečný popílek se bude vozit do Vodňan. I tak zůstává nezodpovězeno, kam a kudy se bude vyvážet škvára.

Byli bychom rádi, kdyby se v Písku řešila problematika odpadu komplexněji a zodpovědněji, s ohledem na širší souvislosti. Spalování odpadu v ZEVO je bezpochyby lepší varianta, než ho zakopávat do země, ale zároveň je to varianta, která nijak nepomáhá množství odpadu snižovat nebo jeho vzniku předcházet, což by mělo být nadřazeným zájmem. A obáváme se, že při takové koncentraci ZEVO, která by měla vzniknout, to povede logicky ke stále stejné nebo dokonce vyšší produkci odpadů.

Z tohoto důvodu je ZEVO dobrým řešením pro již vzniklý odpad, ale v takovém počtu, ve kterém se provozují, jsou špatným řešením pro snižování odpadu do budoucna. Vzhledem k tomu, že jsou takto nákladné projekty budovány s výhledem na desítky let dopředu, přestávají jakékoliv snahy o reálné snižování množství odpadu dávat smysl. Tím spíše v Písku, kde by se měl stát odpad stabilní základem pro píseckou teplárnu.

Lokalita pro výstavbu ZEVO Písek, foto Veronika Rážová

A pokud nebude problém odpadu lhostejný ostatním městům zavázaným v memorandu a budou se i přes svůj závazek snažit množství odpadu snižovat, bude se muset začít odpad nutně svážet ze vzdálenějších oblastí. Tedy čím méně odpadu my vyprodukujeme, tím více ho budeme muset dovézt. A domnívám se, že bude do budoucna v Čechách vznikat tlak na takovou produkci odpadu, na kterou budou kapacity ZEVO v ČR nastaveny. Z tohoto pohledu jde projekt ZEVO Písek, tak jak je naplánován a v kontextu se vznikajícím ZEVO Vráto v Českých Budějovicích, proti našim ekologickým a environmentálním snahám.

Rádi bychom o nakládání s odpady v Písku otevřeli širší diskusi a věnovali se především možnostem předcházení jeho vzniku. A vzhledem k tomu, že již třicet let řeší Písek a Strakonice odpadové hospodářství společně, tedy ukládáním odpadu na skládku ve Smrkovicích - Vydlabech, dávalo by smysl komunikovat o dalších možnostech řešení v nakládání s odpadem společně a hledat rezervy v opětovném využití odpadu (re-use) a v samotném předcházení jeho vzniku. Tedy ve vytvoření sítě re-use center a re-use pointů na sběrných dvorech, kam mohou lidé nepotřebné věci a odpady ukládat a odkud mohou znovu putovat k dalšímu využití a nemusejí tak, jak se to nyní děje, často zbytečně končit na skládce nebo ve spalovně.

Naší snahou v rámci spolků je vzdělávat a informovat širokou veřejnost o tom, jak zodpovědně s nepotřebnými nebo nefunkčními věcmi nakládat a na úrovni měst a obcí komunikovat o jejich opětovném navrácení do oběhu, důsledném třídění a smysluplné zodpovědné likvidaci toho, co zůstane skutečným odpadem. Je důležité si uvědomit, že o tom, co se s odpadem stane, rozhodujeme jako spotřebitelé my. My jediní máme možnost se více či méně rozhodovat o tom, co koupíme a co vyhodíme. A tímto svým rozhodnutím ovlivnit výrobce a producenty směrem na jednu stranu a odpadové hospodářství na stranu druhou. Tímto hlavním článkem v koloběhu věcí od výrobce na skládku nebo do spalovny jsme my. Záleží tedy na nás a našem přístupu, zodpovědnosti a citu, na našem dennodenním rozhodování, jaký koloběh to bude a kam povede.

Mgr. Veronika Rážová za spolky Voda a zeleň v Písku a Aktivní Písek

Překopávky

Stromy vysazené, stromy padlé

V tomto příspěvku slučuji do jednoho textu pojednání o dvou oblastech, které spolu až tak nesouvisejí. Přesto se týkají toho samého - stromů. Tématu, o kterém toho víme čím dál více (nebo až dost na to, jak k nim mnohdy přistupujeme). Povídání navazuje na nedávno zveřejněné pozvánky k podzimním výsadbovým akcím v okolí Strakonice. A také reflektuje účastenství naší organizace na správních řízeních k povolování kácení dřevin v katastru našeho města. Nejde tedy o uzavření koloběhu (nový strom za starý), jak by se mohlo na první pohled zdát. Výsadba stromů, ať už v rámci náhradních výsadeb za povolené kácení nebo v rámci projektů ve volné krajině, může doplňovat ztráty dřevin matematicky, ale jen velmi obtížně nahrazuje na některých místech plošný úbytek vzrostlých desítky let starých stromů a jejich ekologických funkcí - a to právě ve městech.

Takže nejprve ta příjemnější část. Letošní podzim byl zasvěcen hned několika výsadbám ovocnáčů do volné krajiny. První avizovaná akce proběhla 26. 10. pod Novou Vsí u Miloňovic. Celkem 28 stromků různých druhů bylo vsazeno do prostoru bývalé polní cesty směřující ke Svaryšovu. Ač se jednalo o velmi hezké odpoledne s účastí starousedlíků i dobrovolnického okruhu naší organizace, v plné nahotě se ukázal největší problém podobných projektů. Bezohledný přístup velkých zemědělských podniků. Nejen, že pro výsadbu byl zajištěn souhlas majitele pozemku (obce). Výsadba ani neprobíhala na zemědělsky obhospodařovaném pozemku. Navíc je v širokém okruhu místa několik desítek hektarů zemědělské pouště, kde jsou jakékoli krajinné prvky více než žádoucí. A v neposlední řadě - orba na přiléhajících polích už dlouhou dobu absolutně nerespektuje katastrální hranice pozemků. To vše by mělo stačit minimálně k tomu, aby byla výsadba alespoň tolerována, ne-li

Výsadba u Jemnice, foto Eva Hadová

vítána. Stal se však přesný opak. Zemědělci vytvářeli do poslední chvíle až hysterický odpor, který nakonec vyústil v nové geodetické zaměření pozemků a vyjmutí některých cest a ostatních ploch z pachtovní smlouvy. Pokud se tohle všechno musí dít z toho důvodu, že by stromy za dvacet let mohly průmětem své koruny sebrat zemědělcům pár stovek na dotacích, pak je na způsobu současného hospodaření cosi dost prohnílého. Avšak dost nářků. Stromy jsou v zemi. Původní rozsah výsadby (35 kusů) jsme nakonec snížili o sedm sazenic, abychom ponechali dostatečný manipulační prostor mezi poli pro zemědělskou techniku. Zbývajících sedm stromů bylo vysazeno jinde. Nové hranice pozemků jsou vytyčeny a výsledná situace dotačním ziskům zemědělců výrazně uškodí. Pointa tedy dost

nelogická. Poděkování za finanční podporu výsadby a trpělivost při komunikaci se zemědělci si zaslouží vedení obce Miloňovice. O týden později jsme se sešli u obce Jemnice k další podobné výsadbové akci. Tentokrát směřovalo pod zem 30 ovocnáčů - opět v druhové směsi původních odrůd, sadební materiál opět od pomologického nadšence pana Buzka z Tábora. Tato akce byla finančně podpořena Nadací Via. Výsadby se zúčastnila široká paleta účastníků - místních i dorazivších z blízkého i vzdálenějšího okolí. Vysazené stromky zvýraznily méně využívanou polní cestu a obohatily veskrze monotónní intenzivně obdělávané území. Do budoucna se nabízí vytvoření odpočinkového místa s posezením; jednostranná alej se může stát cílem vycházek jemnických obyvatel.

Třetí sobotu v řadě (9. 11.) jsme se vrátili zpět k Miloňovicím. Tentokrát se jednalo o výpomoc při akci pořádané obcí a podpořené finančními prostředky Jihočeského kraje. Cílem byla obnova starého višňového sadu (višňovky) 70 sazenicemi třešňi a višňi. Tato výsadba ukázala, jaký je potenciál dobrovolníků a soudržnost místních pro podobné zásahy. Přes nevlídné inverzní počasí se sešlo na čtyři desítky párů rukou a práce s velkými stromky byla zanedlouho hotova. Samotný prostor višňovky skrývá do budoucna řadu možností pro další podporu biodiverzity tvorbou nejrůznějších krajinných mikroprvků.

Těmito třemi výsadbami však naše činnost v této oblasti zdaleka nekončí. V plánu je ještě dosadba výpadků v některých starších stromořadích (u obce Střela a Dražejov) a samozřejmě povýsadbová péče o nové i starší výsadby. Ukázalo se také, že podobné akce jsou u veřejnosti velmi oblíbené.

bené a mohou sloužit i k tmelení stávajících či nových komunit. V současné době existuje celá řada dotačních titulů, ze kterých je možné výsadby z větší části nebo zcela financovat. Stěžejní tak zůstává vytipování a hlavně obhájení míst před ostatními zájmovými skupinami. Jako ideální se nám jeví právě model spolupráce s obecními zastupitelstvy. Obec může být vlastníkem pozemku k výsadbě a celou akci zároveň organizačně zaštitit. Ne vždy je samozřejmě možné, aby nová alej byla součástí obnovy zaniklé polní cesty nebo se stala základem rozčlenění velkého půdního bloku. Ale z hlediska krajinotvorby je to vlastně svatý grál podobných výsadeb. Trend scelování probíhal mnoho desítek let a nepřinesl nic dobrého. Je na čase obrátit kormidlo opačným směrem.

Nyní se přesuňme do Strakonice. U stromů zůstaneme, ale budeme se věnovat jejich kácení. Rozepíšu se o dvou konkrétních situacích, kterých jsme se účastnili coby environmentální organizace mající právo vstupovat do správních řízení k povolování kácení. První z nich jste již jistě zaznamenali sami při cestách ze Strakonice jižním směrem. Rekonstrukci Volyňské ulice padlo za oběť letité lipové stromořadí. Z několika stran jsme byli dotazováni, zda stromy musely být skutečně pokáceny. Ano i ne. Respektive - pokud chceme novou silnici s rekonstrukcí podkladních vrstev, asi nebylo jiného zbylí. Stromy už nyní nebyly v ideální formě. Extrémní blízkost silnice a permanentní zasolení se zásadně podepsaly na jejich vitalitě. A zásah do kořenového systému by jim asi příliš nepřidal. Takže na tomto místě to asi bylo opravdu - buď stromy, nebo nová Volyňská. Částečnou náplastí budiž poměrně bohatá náhradní výsadba, která ozelení prostor za supermarketem COOP u odbočky k zadní vrátnici ČZ.

Výrazným úbytkem zeleně na exponovaném místě pravděpodobně skončí další projekt související s automobilovou dopravou. Již mnoho let se mluví o parkovacím domě, který by měl vyrůst v prostoru stávajícího parkoviště v jihozápadním cípu nemocničního areálu (naproti Hvězdě). Bohužel stavba s přípojnou komunikací si vyžádá ústup 14 ks hodnotných dřevin této části nemocničního parku a asi 160 m² keřových porostů. Fakticky se bude jednat o odstranění veškeré zeleně v tomto rohu areálu přiléhajícímu k frekventované křižovatce. Naším vyjádřením v rámci správního řízení jsme se snažili o nalezení kompromisní varianty, ale bohužel taková prý

Stromy, které by měly ustoupit stavbě parkovacího domu, foto -jj-

neexistuje. Jedinou alternativou se zdá být varianta nulová - tedy rozhodnutí o nevybudování parkovacího domu. Tedy se na tomto místě opět dostáváme k volbě auta / pohodlí automobilistů / více parkovacích míst versus stromy /zeleň / nezastavěná plocha. Bitva, ve které jsou karty kvůli převažujícímu veřejnému mínění již předem namíchaný. Zůstává také otázka, zda vůbec parkovací dům situaci dokáže vyřešit. Situaci, ve které řada řidičů namísto oficiálního placeného parkování volí parkování v přilehlých ulicích bez rezidenčních parkovacích stání, kde zase na oplátku komplikují život místním obyvatelům.

Konkrétní technologické i celospolečenské požadavky podobných záměrů se zcela jistě dají pochopit. Nalezení řešení tak často sklouzává spíše do filozofické roviny. Opravdu by měla mít auta a lidé vždy přednost před zelení, živočichy a jejich životním prostorem? Kam tímto přístupem chceme dospět? V rovině environmentální a projekční nám přece jen chybí trochu více snahy v nalézání alternativ a jiných postupů. Stromy jsou ještě doposud brány jako flexibilní strana rovnice, která může vždy ustoupit. A v mnoha případech je nejdřív rýsováno a až poté přemýšleno, co vlastně stojí v cestě.

Problematika dřevin v sídlech i ve volné krajině je dozajisté velmi dynamickou oblastí. Tu vykácíme, tam zasadíme. Myslíme však také na to, že v mnoha ohledech je zde podstatná setrvalost? Mnoho druhů stromů se může dožít i několika stovek let. Stejně tak po tuto dobu mohou vytvářet biotop pro celou škálu živočichů a také poskytovat ekosystémové služby nerosvratelné s mladými stromky. Mezi kácení a výsadbu tak v žádném případě nemůžeme dávat rovnítko nebo jedno obhájovat druhým. -jj-

Podzimní práce v ptačím parku Zbudovská blata

Taky to asi znáte, ten vtíp o odstrašující snídani: „*Snězte vřdycky hned po probuzení žábu - a budete vědět, že nic horšího už ten den nezažijete*“... A teď si představte, že by se vám to ve skutečnosti líbilo, ta údajná ranní hrůza...

Na tohle jsem pomyslela 2. 11. 2024 po cestě ke Zbudovu na podzimní dobrovolnickou práci. Vezli jsme si holinky, pily a zahradnické nůžky a počítali s poměrně namáhavou probírkou náletů na mokřadech v ptačím parku. A místo obav jsme se těšili. Nejsme tam žádnými nováčky, byli jsme

tam dvakrát na Festivalu ptactva (viz zápisy [zde](#) a [zde](#)), na námi pořádaném výletu pro veřejnost (viz článek v Kompostu [č. 12/2023](#)) a 27. 7. na kosení kolem tůň (viz Kompost [č. 9/2024](#)), líbí se nám veselá pracovitá parta místních i dojíždějících ornitologů a máme radost z toho, že se prostředí blat čím dál víc blíží tomu původnímu, přírodnímu. Příznivému pro ptactvo i jiné divoké obyvatele. Pokud jde o práci, tak té je tam pořád dost, jenže těžko může někoho polekat v listopadovém počasí, když už si to minule vyzkoušel při úmorném červcovém pařáku.

To tropické vedro tenkrát, to byla pro nás ta „žába“, jakou hned tak něco nepřekoná – a přitom jsme byli spokojeni i tehdy a neodradilo nás to. Je to, pravda, trochu divné přirovnání (tím spíš, že z nás by chudáka žábu určitě nikdo nezabíjel), ale během dne se to přesně splnilo, že se nám pracovalo tentokrát za chládku o moc snáz.

Na plakátku, který nám přišel mailem, se mluvilo hlavně o odstraňování náletů a otevření mokřadu pro luční druhy bahňáků. Na odstranění náletů nakonec nedošlo, ale odklizením vegetace z okolí nové tůně jsme připravili stanoviště pro bahňáky. Studenti Waldorfského lycea ji totiž předtím pomohli pokosit a částečně i nanosit na hromádky a teď bylo potřeba ji dotáhat k cestě, aby si tam pro ni mohl přijet traktorista. Kromě toho zůstala část porostu neposečená.

Byla to hodně zamokřená místa, kam je lépe jít s obyčejnou kosou a kam se taky někteří z našich mužských hned ochotně vypravili. Ženám a dětem zbyly hrábě a vidle a úkol vršit objemné zelené chuchvalce na připravené plachty. Všechno to bylo nacucané vodou, částečně nahnílé a propletené s tím, co se posekat nepodařilo, ale to nebylo nic nového – byla to víceméně tatáž práce jako minule, v létě. K tahání nákladu se pak pokaždé přihnal někdo ze silných chlapů, když se některá plachta naplnila.

Nedaleko byla na břehu Zbudovského potoka natažena síť „dravcovka“ a nastražena maketa výra, a tak jsme byli zvědaví, jestli nastane naučná vsuvka. Jinými slovy, jestli uvidíme chycenou káňu nebo třeba poštolku. To se během dopoledne splnilo.

Bylo to o to lepší, že se jednalo o takzvaný retrap, čili opakované zaznamenání už dříve okroužkovaného jedince. Šlo o krásného poštolčího samečka. Prohlédli jsme si jeho vybarvení (na rozdíl od samičky má samec šedo-modravé peří na vrchní straně ocasu), zejka na zobáku (zub na horní části, typický pro sokolovitě) i žlábek na jeho spodku, do kterého při sevření dokonale zapadá zahnutá špička. Co pro nás bylo zvláště zajímavé, to je schopnost dravce udržet si pevné postavení hlavy nezávislé na pohybu těla. Je to nutné k přesnému zaměření kořisti a podobá se to našim lidským vychytávkám, jako je například stativ pod dalekohledem.

Ptačí park Zbudovská blata z dronu, foto Václav Suchan

byl před třemi roky okroužkován nedaleko od Zbudovských blat u ornitologické stanice Blatec již jako dospělý pták. Je tedy starý nejméně pět let.

Pro nás laiky byla velkou atrakcí i samotná síť. Kdo jezdívá na akce typu Vítání ptačího zpěvu nebo Festival ptactva, už ji zná, a stejně jsme ji znovu obdivovali. Když pták přiletí a není dost pozorný, narazí a spadne do mělké kapsy. To je důmyslné zařízení, díky kterému si nemůže ublížit. I když se trochu zaplete drápy nebo křídly a je to pro něj samozřejmě nepohodlné, hlavní je, že mu nehrozí uškrcení ani vážné zranění. K opatrnosti ornitologů patří také časté kontroly, díky nimž se pobyt „kořisti“ v kapse zkrátí na minimum – kvůli stresu z úleku, z chladu a podobně.

Pár slov zaslouží i nastražená sova. Kdyby to byla umělohmotná maketa, nebyla by tak úplně věrohodná, byť docela dobré zkušenosti jsou i s ní. Opravdová vycpanina je zase choulostivá při přepravě, ve vlhku, při útoku ptáků... Kryštofův výr vznikl jako maketa potažená kožkou puštíka, tím pádem slouží obzvláště dobře. To už jsme ostatně zjistili i při minulých akcích při pohledu dalekohledem, že kolem něj bývá živo. Denní dravci i menší opeřenci mají k útokům na výra ten důvod, že bývají od něj v noci ohroženi při svém odpočinku. Zastihnou-li ho tedy za světla, kdy jsou ve výhodě oni, snaží se ho ze svého území vyhnat.

Vrátili jsme se k práci a docela brzy bylo pak už téměř hotovo, protože nás bylo poměrně dost (17 osob) a byli jsme i dobře sešraní. Dopřáli jsme si tedy přestávku na jídlo. Povíдалo se, byla legrace a jen neradi jsme se odpoledne loučili. Kryštof nám všem poděkoval za pomoc a už rovnou nás pozval i na příště – což bude asi v únoru. A kdo ví, možná se na blata někdy do té doby vypravíme i jen tak na podívání, jak to

ného poštolčího samečka. Prohlédli jsme si jeho vybarvení (na rozdíl od samičky má samec šedo-modravé peří na vrchní straně ocasu), zejka na zobáku (zub na horní části, typický pro sokolovitě) i žlábek na jeho spodku, do kterého při sevření dokonale zapadá zahnutá špička. Co pro nás bylo zvláště zajímavé, to je schopnost dravce udržet si pevné postavení hlavy nezávislé na pohybu těla. Je to nutné k přesnému zaměření kořisti a podobá se to našim lidským vychytávkám, jako je například stativ pod dalekohledem.

Kryštof si zapsal číslo na kroužku, aby ho mohl nahlásit. Díky tomu jsme se dodatečně dověděli, že tento samec poštolky

byl před třemi roky okroužkován nedaleko od Zbudovských blat u ornitologické stanice Blatec již jako dospělý pták. Je tedy starý nejméně pět let.

Pro nás laiky byla velkou atrakcí i samotná síť. Kdo jezdívá na akce typu Vítání ptačího zpěvu nebo Festival ptactva, už ji zná, a stejně jsme ji znovu obdivovali. Když pták přiletí a není dost pozorný, narazí a spadne do mělké kapsy. To je důmyslné zařízení, díky kterému si nemůže ublížit. I když se trochu zaplete drápy nebo křídly a je to pro něj samozřejmě nepohodlné, hlavní je, že mu nehrozí uškrcení ani vážné zranění. K opatrnosti ornitologů patří také časté kontroly, díky nimž se pobyt „kořisti“ v kapse zkrátí na minimum – kvůli stresu z úleku, z chladu a podobně.

Pár slov zaslouží i nastražená sova. Kdyby to byla umělohmotná maketa, nebyla by tak úplně věrohodná, byť docela dobré zkušenosti jsou i s ní. Opravdová vycpanina je zase choulostivá při přepravě, ve vlhku, při útoku ptáků... Kryštofův výr vznikl jako maketa potažená kožkou puštíka, tím pádem slouží obzvláště dobře. To už jsme ostatně zjistili i při minulých akcích při pohledu dalekohledem, že kolem něj bývá živo. Denní dravci i menší opeřenci mají k útokům na výra ten důvod, že bývají od něj v noci ohroženi při svém odpočinku. Zastihnou-li ho tedy za světla, kdy jsou ve výhodě oni, snaží se ho ze svého území vyhnat.

Vrátili jsme se k práci a docela brzy bylo pak už téměř hotovo, protože nás bylo poměrně dost (17 osob) a byli jsme i dobře sešraní. Dopřáli jsme si tedy přestávku na jídlo. Povíдалo se, byla legrace a jen neradi jsme se odpoledne loučili. Kryštof nám všem poděkoval za pomoc a už rovnou nás pozval i na příště – což bude asi v únoru. A kdo ví, možná se na blata někdy do té doby vypravíme i jen tak na podívání, jak to

tam vypadá. Dobře víme, že takové lokality jsou velmi zajímavé i v zimě, ač se tam v chladných měsících zdánlivě nic neděje. A navíc, pro člověka z města je lákavý i jen samotný pobyt někde, kde nejsou žádné silnice a jen sem tam se přežene vlak, aby nás pak jeden z nich odvezl ze stanice Zliv (nebo ze Zbudova) zpátky domů... -ah-

Nemocnice Strakonice vykročila vstříc energetické soběstačnosti

Médii se před nedávnem mihla zpráva o projektu strakonické nemocnice, při kterém bylo na střechy tří hlavních objektů nainstalováno celkem 382 fotovoltaických panelů. Realizace byla podpořena Operačním fondem životního prostředí, Evropským fondem pro regionální rozvoj a finančně se podílel také Jihočeský kraj. Základní informace byly veřejnosti poskytnuty prostřednictvím stručné [tiskové zprávy](#); na další podrobnosti jsme se zeptali přímo u zdroje - ředitele strakonické nemocnice MUDr. Bc. Tomáše Fialy, MBA.

Fotovoltaika velké kapacity na střechách veřejných budov je jakýmsi ideálem řešení energetické otázky do budoucna. Jak vůbec vznikl nápad pustit se do takového projektu a co bylo hlavní motivací?

Nápad vznikl jako reakce na potřebu modernizace energetického systému nemocnice a zajištění udržitelnosti provozu. Motivací bylo především snížení energetických nákladů, zvýšení soběstačnosti a ekologičtější provoz. No, a nemocnice se také snaží zlepšit komfort pro pacienty, což se díky napájení klimatizačních systémů přímo z fotovoltaických panelů podařilo.

Ve zveřejněné tiskové zprávě je uveden celkový výkon elektrárny (171,9 kWp) a roční produkce elektřiny (157,55 MWh). Dá se nějak zjednodušeně shrnout, jak velkou část celkové spotřeby nemocnice elektrárna pokryje?

Elektrárna o výkonu 171,9 kWp a roční produkci 157,55 MWh pokryje významnou část spotřeby nemocnice, přibližně 10–15 %. Toto množství odpovídá roční spotřebě zhruba 30 rodinných domů.

Hlavní slabinou fotovoltaiky je spíše nárazová produkce v některých částech dne / roku. Strakonický projekt to řeší prostřednictvím bateriového úložiště. Můžete nějak detailněji popsat jeho parametry?

Přebytky energie, které nemocnice ihned nespotřebuje, jsou ukládány do bateriového systému připojeného ke stávající síti nízkého napětí. Tento systém umožňuje flexibilní využití energie podle aktuálních potřeb nemocnice, čímž zvyšuje efektivitu celého řešení. Ale znovu odkazují na zvyšování pohodlí pro pacienty!

Vysoká výroba v letních měsících bude také zčásti využita pro napájení klimatizačního systému v některých pavilonech a tím by mělo dojít ke zvýšení komfortu pacientů. Klimatizace byla instalována zcela nově, nebo již v nějaké míře fungovala dříve? Dá se se říct, jakou část letní produkce klimatizační systém spotřebuje?

Foto Tomáš Fiala

Nově instalované klimatizační systémy byly přidány do pokojů, ambulancí a

dalších prostor klíčových budov nemocnice – pavilonu operačních oborů, interních oborů a pavilonu N.O.R.D. Tedy do budov, kde jsou nejen odborné ambulance, ale především lůžková oddělení. Tyto systémy jsou nyní napájeny přímo z fotovoltaické elektrárny, což přispívá k jejich efektivnějšímu provozu. V letních měsících spotřebuje klimatizace významnou část produkce elektrárny, což zlepšuje podmínky a tepelný komfort pro pacienty i personál.

Produkce elektrárny bude využívána zcela pro potřeby nemocnice, resp. ukládání přebytků do bateriového úložiště, nebo instalace umožňuje i poskytování přebytků do veřejné sítě?

Instalace je navržena tak, aby vyrobená energie byla využívána přímo v nemocnici. Přebytky jsou ukládány do bateriového úložiště a využívány podle aktuálních potřeb. Dodávky do veřejné sítě aktuálně nejsou v plánu.

S provozem nemocnice je určitě spjatá i nutnost náhradních zdrojů pro případ krátkých výpadků dodávek elektřiny nebo delšího blackoutu. Předpokládám, že projekt s tímto počítal a výrazně pomůže v řešení takových situací. Jak fungovaly záložní zdroje dříve a jak to bude nyní?

Díky bateriovému systému a vlastní produkci elektřiny z fotovoltaických panelů je nemocnice lépe připravena na krátkodobé výpadky dodávek elektřiny. V kombinaci s

dieselovými generátory, které nadále slouží jako záložní zdroje, nemocnice nyní disponuje robustnějším řešením pro případ výpadků nebo nouzových situací.

Jestli to není tajné, jak si stojí projekt řečí financí? Jak velké náklady na elektřinu může ročně ušetřit a je stanovena ekonomická návratnost?

Celkové náklady projektu týkající se fotovoltaické elektrárny činily přes 13,5 milionů korun bez DPH, přičemž 70% přispěl Státní fond životního prostředí. Celou akci, týkající se budování klimatizačních jednotek po celé nemocnici, podpořil více než 28,5 milionu korun Evropský fond pro regionální rozvoj a přes 8 milionů Jihočeský kraj. Přesné roční úspory na nákladech za elektřinu budou záviset na provozních podmínkách, ale očekává se výrazná ekonomická návratnost v průběhu zhruba 5-6 let.

-jj-, Tomáš Fiala

Objevy detektiva Ledňáčka

Kdyby detektiv Ledňáček poslouchal Český rozhlas, určitě by ocenil mimo jiné vědecko-populární pořad Meteor, vysílaný už od roku 1963 na Dvojce (viz archiv jednotlivých dílů [zde](#)). Zaznamenal by tím pádem i jedno z témat, otevřených v sobotu 16. 11. 2024: mluvilo se o kůrovci. Tomuto „zločinci“ se běžně přisuzuje vina na devastaci lesních porostů – ale neprávem. A hned v úvodu to bylo výslovně zdůrazněno, že kůrovcové kalamity jsou důsledkem, a ne příčinou stavu našich lesů. Takové sdělení je ve světě oficiálních médií velmi vzácné. Obvyklým jevem je pravý opak: podávat posluchačům a čtenářům zkreslené informace v takovém duchu, jaký se žádá.

Majitelé médií ani jejich uživatelé to většinou nechtějí vidět, za co si můžeme sami. Přitažlivější je najít domnělého nepřítele a oslavovat boj proti němu, místo abychom hledali skutečné příčiny a smysluplná opatření. O kůrovci, konkrétně u nás o lýkožroutu smrkovém, se tím pádem uvažuje přibližně takto: Byl jednou jeden les, založený a udržovaný lidmi. Měl z něj být po letech velkých starostí a práce patřičný užitek v podobě krásného rovného dřeva, vhodného pro průmysl. Napřed to vypadalo dobře, už už se mělo všechno vložené úsilí lidem vrátit, jenže pak byly stromy napadeny hmyzími škůdci a všechno to přišlo nazmar. Jak se pojistit pro příště? Jak jinak než zákrokem proti zákeřnému hmyzu. Vědci dostanou za úkol vymyslet účinné jedy a důmyslné pastě, a kdyby to nepomohlo, pak tedy je nutné se soustředit na ještě urputnější boj. Kdo by to chtěl nějak zpochybňovat, ten je proti nám...

Program Meteoru byl oživen ukázkou z nedávno vydané knížky Jiřího Hulcra „Kůrovci“ (více o ní v článku na str. 16), a to s příslibem dalšího pokračování. Není divu, že se tohle vyprávění neomezilo jen na jeden díl, protože kůrovci si pozornost zaslouží. Jak pro tu nespravedlnost, s kterou na ně lidé pohlížejí, tak pro mimořádně zajímavý způsob života a mnohé výslovně podivuhodné vlastnosti. Umíte si například představit tak tvrdá kusadla, že jimi neprojde ani rentgenové záření? Nebo tykadlové paličky připomínající kulatá ouška plyšového medvídka?

Foto Vilém Hrdlička

se díky tomu všemu do kůrovců výslovně zamilovali, ať si o nich veřejnost myslí cokoliv.

Lidé se vypínají nad ostatní tvory, a přitom naše historie ve srovnání s hmyzem nesáhá zdaleka tak hluboko do minulosti jako u něj. Pravěcí kůrovci žili na Zemi už v době, kdy předkové tyranosaurů vypadali teprve jako ještěrky. Dochovaly se sto milionů let staré fosilie druhu *Microborus* (zkamenělé v jantaru), které to dokládají. V Africe přitom žijí v pralesích ještě dnes i takoví kůrovci, kteří vypadají úplně stejně jako ti dávní. Je to pořád ten samý druh.

Pravěcí kůrovci se živili lýkem araukárií, současní se specializují na nejrůznější potravu, od lýka až po semena rostlin. Žijí v různých podmínkách (ponejvíce v tropech) a chovají se někdy velice podivně. Vědci

je nestíhají studovat a spousta objevů přijde teprve v budoucnosti. Považte, že na světě je kůrovců přes celkem 6000 druhů, což je více, než kolik je druhů savců. U nás v ČR žije druhů kůrovců „jen“ 130, přičemž nejznámější z nich je lýkožrout smrkový. Otázky detektiva Ledňáčka se tedy zaměří převážně na něj.

- Pro dospělé: Nemá-li skutečnou vinu na devastaci našich lesů lýkožrout, kdo ji tedy má? A co se s tím dá dělat?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Možná jste už někdy slyšeli o tom, že některé živočišné druhy provozují něco na způsob zemědělství. Například trilobiti to dokázali už před půl miliardou let. Zahrabávali svůj trus do bahna a vraceli se tam pak požírat řasy, které v takové pohnojené brázdě rostly lépe než jinde. Podle knížky J. Žďárka až 3400 druhů kůrovců z 6000 si také usnadňuje život činnostmi, které by se daly přirovnat k zahradničení nebo k houbaření. Co konkrétního si pod tím můžeme představit?
- Pro rodiny s batolaty: Viděli jste už někdy takzvané požerky, které vytvářejí lýkožroutí miminka při prokousávání svých chodbiček? Vypadají jako křivé paprsky nakreslené rukou malého dítěte. Čím to je, že larvy vytvářejí právě takovéto obrazce?

Odpovědi najdete na straně 17. **-ah-**

Ekošpeky - 15. Nevyžádaná (charitativní) pošta

Asi se s tím v nějaké formě potkává každý z nás. A také každý z nás je k tomu v různé míře důvěřivý a smířlivý. Chci tím říct, že význam toho, co bude popsáno níže, chápu. To však nic nemění na tom, že můžeme podrobit rozboru a kritice i druhou stranou mince - environmentální.

Ten, kdo chtěl, zbavil se více či méně úspěšně (formou nálepky apod.) nevyžádané letákové pošty v našich schránkách. V nejbližší době by řešení tohoto problému měla napomoci i nová forma legislativní regulace. Novela odpadového zákona zdraží výrobu a distribuci reklamních tiskovin přímo u zdroje recyklačním poplatkem (2500-3500 Kč za tunu). Zatímco bude tento druh nevyžádané reklamy patrně velmi omezen, ostatní její formy stále čekají na řešení a prozatím se velmi rozmáhají. Mám tím na mysli zejména nejrůznější charitativní projekty. I když se na první pohled tváří jako konkrétní osobě adresovaná listovní zásilka, princip nevyžádané pošty zůstává většinou stejný.

Komu z nás občas ve schránce nepřistane obálka s propiskou s „krvavou“ náplní od Lékařů bez hranic nebo naprosto nepoužitelná taška z plastové tkaniny od Zdravotního klauna? Určitě bychom takových příkladů shromáždili více, ale to není podstatné. Podstatné je, že většina takové pošty bývá rozesílána naslepo. Zde se podle mého skromného názoru řada organizací dostává do křížku s předpisy typu GDPR, protože kontakty nejsou poskytovány se souhlasem adresáta, ani taková korespondence neprobíhá s jeho předchozím souhlasem. Nicméně v dnešní době pochopitelný je marketingový rozměr takových kampaní. Fundraising je poměrně neúprosná disciplína, která vyžaduje zvláště u větších organizací tvrdý přístup a nemalé vstupní prostředky. Zcela stranou ponechávám fakt, že k investicím do získávání nových zdrojů je pak přistupováno podobně jako k investicím do reklamy u klasických korporací. Tyto náklady však z povahy věci u neziskových organizací pocházejí z objemu financí získaných od dárců. Pokud vezmeme v potaz dnešní cenu klasické poštovní zásilky a nákladnou výrobu reklamních předmětů, uvědomíme si, jak velké finanční veletоче se i v neziskovém prostředí odehrávají.

Zatímco tedy charitativní a sociálně prospěšné organizace následují korporátní model a přetlačují se v takřka čistě obchodním prostředí o dárce prostředků pro své fungování, životní prostředí je zatěžováno výrobou dalších zbytečných a naprosto nevyžitelných reklamních cetek. O výrobě dalších tun papíru a nutné rozesílatelské logistice ani nemluvě. Vzhledem k objemu zásilek tohoto druhu je nasnadě, že obchodní model rozesílání nákladných balíčků naslepo je nejen soběstačný, ale dokáže generovat zisky pro jeho další rozšiřování. Pro organizace a jejich jinak chvályhodnou činnost je to samozřejmě dobrá zpráva. V rovině nadspotřeby, která je v dnešní době hlavním tahounem environmentální krize, to bohužel už tak příznivé není.

Co se týče možného řešení, nabízejí se dva i když spíše nepřímé způsoby. Generalizo-

Foto Eva Hadová

vané opatření typu zmiňované nálepky na schránku v tomto ohledu není účinné, neboť se jedná o klasickou adresovanou poštovní zásilku. Jedinou možností obrany proti rozesílání konkrétní organizací jsou tedy postupy ochrany spotřebitele. Do jaké míry to funguje, nevím. A komu by se chtělo právně napadat charitativní organizaci, že? Druhou možností řešení je osobní přístup k celé problematice. Pokud již chceme nějakým způsobem podpořit nějaký projekt nebo konkrétní spolek, udělejme to jiným způsobem a jinými cestami. Bude to jednoznačný spotřebitelský impuls, že plošná rozesílka není tím správným řešením. Také existuje celá řada organizací, pro které jsou prostředky natolik závažným tématem, že si podobné formy kampaní absolutně nemohou dovolit. Můžeme se také poohlédnout po aktivitě, kterou je možné poznat blíže, seznámit se s lidmi, kteří za ní stojí, nebo činnost podpořit nefinančně - výpomocí, materiální cestou apod. Podporujeme vědomě, ne anonymně bez hlubších znalostí a pro „odškrtnutí“ ze seznamu vnitřních povinností. I náš přístup k charitě je totiž odrazem dnešní zrychlené a povrchní doby. -jj-

Habrovec habrolistý

V Kompostu vycházel od č. 4/2012 do č. 6/2014 seriál „Stromy běžné a zajímavé?“ od pana Viléma Hrdličky. V posledním článku tohoto 27dílného seriálu je čtenářům přiblížen habr obecný (viz [zde](#)). Ve Strakonících v Ellerově ulici jsou vysazeny dva stromy habrovce habrolistého (*Ostrya carpinifolia*), který patří do stejné čeledi jako habr – dříve habrovitých (*Carpinaceae*), nyní na biolibu břízovitých (*Betulaceae*). Tento strom pochází z jižní Evropy a ze Středomoří, roste až po Libanon na Blízkém východě. Další údaje opět cituji z knihy pana Václava Větvíčky: „... Je to strom s opadavými střídavými listy, v obrysu vejčitými a na okraji dvojitě pilovitými, na rubu jen slabě pýřitými nebo lysými, s větším počtem (11-15 párů) žilek.

Samčí květy vytvářejí úzké níce jehnědy, které rozkvétají společně s rašením listů, zpravidla v dubnu a květnu. Samičí jehnědy jsou kratší, vzpřímené a mají po dvou květech v paždí opadavých listenů. Po oplození se vyvíjejí žebnaté oříšky, uzavřené v jakýchsi měchýřkovitých útvarech. Celé plodenství tvoří střechovitě uspořádanou šištici, velmi podobnou chmelovým šišticím. Proto se také v některých jazycích objevuje jméno chmele i ve jménu této dřeviny (německy Hopfenbuche, anglicky European Hop-Hornbean). Šišticovitá plodenství dozrávají v září, což je také nejvhodnější doba ke sklizni a k okamžitému výsevu. Habrovce jsou otužilé dřeviny, v nárocích na půdu a prostředí skromnější než habry.

... Habrovec habrolistý vyniká kvalitním, velmi tvrdým a houževnatým dřevem. Používalo se kdysi k výrobě dřevěných ozubených kol podobně jako dřevo akátové, jemuž se na příčném řezu podobá. Na rozdíl od bělodřevého habru, jenž celý habrovec navenek připomíná, je dřevo habrovce načervenalé.

... Jeho vědecké jméno je odvozeno ze starého řeckého pojmenování stromů s velmi tvrdým dřevem.

... Tento strom, vysoký až 20 m s širokou, dlouze větvenou korunou, je vhodný pro všechny typy parků.“

Foto Eva Legátová

V ostatní literatuře jsem našla následující vysvětlení latinského jména *Ostrya* – z řeckého ostreon = ústřice: nadmuté obaly oříšků připomínají ulity mušlí.

Pokud budete habrovce habrolisté v Ellerově ulici hledat, jsou označeny cedulkou o výsadbě.

Eva Legátová

Použitá literatura:

KOBLÍŽEK, J.: Jehličnaté a listnaté dřeviny našich zahrad a parků, Freedom DPT studio a nakladatelství SURSUM, Tišnov 2000. (1. vydání)

ŠMÍD, M.: Průvodce odbornými názvy rostlin, Latinsko-český slovník. Brázda, Praha 2002.

VĚTVIČKA, V.: Stromy a keře, Aventinum, Praha 2005. (2. vydání)

Večer s dokumentem - 130. díl – Něco je ve vzduchu

Hodinový dokumentární film Něco je ve vzduchu shrnuje problematiku kvality ovzduší ve stravitelném formátu použitelném i např. v oblasti environmentální osvěty a vzdělávání. I když neobsahuje žádné převratné poznatky, dobře postihuje trend čistoty ovzduší od nejtemnějších dob druhé poloviny 20. století až do současnosti (dokument byl natočen v roce 2022). Čas od času se dostaneme do diskuze nad otázkou, zda se kvalita vzduchu v ČR v posledních letech opravdu natolik zlepšila. Je tomu opravdu tak? Čím je to způsobeno? A neexistují jiné, méně viditelné hrozby? Na všechny tyto otázky se dokument snaží najít odpovědi.

V průběhu 70. a 80. let minulého století bylo naše ovzduší zamořeno zejména prachem, oxidy síry a dalšími znečišťujícími látkami pocházejícími zejména z těžkého průmyslu a tepelných elektráren. Po revoluci dochází nejen k útlumu některých problematických odvětví, ale také k úpravě výrobních procesů (odsíření, odprášení), což znamená radikální zlepšení čistoty ovzduší. Avšak vyhráno zdaleka není. Dnes jsou největší hrozbou emise ze stále narůstajícího objemu dopravy a také lokální topeniště. U nich se však blýská na lepší časy - i když nepopulární nucenou výměnou těch nejhorších typů kotlů. V dohledném horizontu se pohybuje také úplný odklon od spalování uhlí.

Na některých místech naší republiky však stále ještě přetrvává duch minulé éry v podobě extrémně znečištěného ovzduší - nejhorší situace je pravděpodobně v Ostravě Radvanicích z důvodu kumulace několika hutních závodů a tepelné elektrárny Třebovice. Medicínské studie dokladují v tomto regionu až o dva roky kratší průměrný věk dožití oproti celostátnímu průměru právě z důvodu zhoršeného stavu ovzduší. A na tomto příkladu se dostáváme k jádru celého problému. Kvalita ovzduší do určité míry kopíruje, resp. se zhoršuje se vzrůstající mírou lokální průmyslové výroby. Porevoluční zlepšení je jistě dáno technologickými úpravami, ale do velké míry také odklonem výroby většiny komodit daleko za hranice. Naše spotřeba tak může výrazně zhoršovat parametry životního prostředí (včetně čistoty vzduchu) v jiných zeměpisných oblastech. A to jak samotnou výrobou s nižší mírou environmentálních regulací, tak i emisemi vznikajícími při dovozu zboží. Parametry kvality ovzduší v konkrétní zemi tak určitě nejsou uzavřenou entitou, zvláště v dnešním globalizovaně propojeném světě.

Dokument se podrobněji věnuje i problematice emisí ve stavebnictví - při těžbě surovin anebo při výměně stavebních konstrukcí s obsahem azbestu. Nakousává také oblast klimatické změny, která úzce souvisí s fosilním průmyslem a dopravou (do velké míry znečištění ovzduší pro člověka koresponduje s produkcí skleníkových plynů). Film také uvádí některé inspirační příklady lepší praxe v podobě individuální bezmotorové dopravy koncepčně řešené v některých městech nebo uvědomělých podnikatelských kroků, které mají potenciál inspirovat a postupně proměňovat celá odvětví. Nahlédneme pod pokličku brněnského dlouhodobého výzkumu společnosti Recetox, sledujícího trendy v čistotě ovzduší nejen rozbořením polétačných částic, ale také za pomoci vzorků lidských tkání dlouhodobě vystavených vzduchu o určité míře znečištění.

Sečteno, podtrženo - kvalita ovzduší se v ČR setrvale zlepšuje. Avšak neplatí to vždy a všude. Existují vážné hrozby, ale také několik zajímavých příležitostí. A neměli bychom zapomínat ani na přeshraniční přenosy environmentální stopy. Mnoho z toho je řešitelné úpravou našich spotřebních vzorců.

Dokument Něco je ve vzduchu je k dispozici [zde](#). -jj-

Pozvánky - prosinec 2024

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 10. 12., nebo čtvrtek 12. 12. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad Školou 560, Strakonice)

Další sezóna kurzů probíhá 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. V této sezóně se budeme věnovat receptům světových kuchyní ve zdravějším rostlinném provedení. Tématem prosincového kurzu bude **USA**. Kurzovné 150 Kč, lektor Ing. Jan Juráš. Přihlašování: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky - Vyplatí se fotovoltaika na střeše?

středa 11. 12., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné dobrovolné

Cena za fotovoltaiku v posledních letech rapidně klesla, vyplatí se nyní instalace? Jaké FV panely pořídit? Kolik peněz můžu dostat formou dotace? Je lepší vyrobenou elektřinu spotřebovat všechnu pro sebe,

poslat do sítě nebo akumulovat do bateriového systému? Jak složité je sdílení elektřiny, když mám elektřiny nadbytek a chci ji poslat dál třeba sousedovi nebo jinému členu rodiny? Na tyto a další otázky odpoví energetický poradce spolku ECČB Ing. Josef Šťastný. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Pondělní zastavení

PO 2. 12. Setkání s literaturou, tentokrát s **různými podobami Pohádek vánočního zvonku od Františka Kožíka**. Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet do Myslíva

SO 7. 12. Sraz v 6:45 na strakonickém nádraží, v 6:53 jede vlak do Kovčína (s přestupem, příjezd v 8:56). Půjdeme po zpevněných cestách a občas i terénem do Myslíva a **na Stehlíkovu vyhlídku** a jinou cestou se vrátíme do Kovčína (celkem cca 12 km). Zpět jede vlak např. v 15:01.

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, eliska.buckova@knih-st.cz. -ah-

Pozvánky odjinud:

Materiální sbírka pro psy a kočky

I letos pomáháme chlupečům v azylu Sirius v Záhoří u Písku. Pomůžete s námi? Darujte vyřazené deky, ručníky nebo povlečení. Radost uděláte jakýmkoliv psím či kočičím krmivem, ať už jsou to granule, konzervy, piškoty či jiné pamlsky. Trvale je také potřeba kočkolit do záchodků. Dary můžete nosit na sběrná místa v Písku, Strakonících, Blatné, Plzni, Přešticích a Klatovech, podrobnější údaje najdete na [facebookové stránce](#). S dotazy se obraťte na koordinátorku sbírky Ivanu Bůbalovou na tel. č. 602 467 689. Děkujeme vám.

Drobné smetí

MŽP spouští dotační programy na velké krajinotvorné akce

Celkem 800 milionů Kč bude alokováno ve výzvě na obnovu mezí, remízů, stromořadí, mokřadů a dalších krajinotvorných prvků. Podpora se bude týkat pouze projektů dražších než 5 milionů korun. Více informací viz [zde](#).

Stovky vědců se podepsaly pod prohlášení o přirozené obnově těžebních prostorů

Dokument usiluje o větší podíl přirozené (a nejlevnější) obnovy na postindustriálních plochách. Text prohlášení a seznam podporovatelů je k dispozici [zde](#).

ČOV budou muset při čištění z vod odstraňovat i léčiva

Nová evropská směrnice by měla být do českých zákonů transponována během následujících 30 měsíců. Předpis mimo jiné stanovuje povinnost pro velká města zavést další stupeň čištění odpadních vod, který by měl odstraňovat i látky farmaceutického a kosmetického průmyslu. Více informací viz [zde](#).

Dva německé národní parky jsou ze 75 % bezzásahové

NP Bavorský les a NP Berchtesgaden navíc získaly prestižní ocenění a certifikaci IUCN II. Na Šumavě dosahuje bezzásahovost nyní 43 % a společně s Bavorským lesem je toto území největším divokým lesním porostem v rámci střední a západní Evropy. Více se dočtete [zde](#). -jj-

Poznejte hmyz našich zahrad

Naše zahrádky máme zazimované, a to je ten nejlepší čas, kdy nabýt nějaké teoretické vědomosti a zkřížit je s praktickými zkušenostmi z proběhlé sezóny. Kniha, k jejímuž přečtení se vás pokusím nalákat, může být dalším nástrojem v tažení proti převažujícímu invazivnímu (chemicko-mechanickému) pojetí zahradničení v našich zemích. Názornou a velmi chytlavou formou představuje nejčastější zástupce hmyzí říše, se kterými se můžeme v rámci zahradních ekosystémů potkat. Tato útlá a nenápadná brožura kromě encyklopedických údajů obsahuje ještě celou řadu „podprahových“ informací, které vás k přírodě blízkému zahradničení popostrčí možná lépe než kdejaká objemnější permakulturní publikace.

Lýkožrout smrkový nás v našich lesích (doufejme) naučil, že není nejlepším řešením ještě víc přitlačit na pilu v agresivní ochraně, ale hledat hlubší příčiny rozpadu našich lesů. To samé v bledě modrém pak platí v našich zahradách. Potýkáte se s přemnožením určitých druhů hmyzu? Provádíte každoročně fyzicky a časově náročné činnosti jen proto, že se o nich říká, že se bez nich na zahradě neobejdeme? Vězte, že chemické přípravky nejsou řešením (a to nejen proto, že je nechceme konzumovat prostřednictvím naší sklizně). Možná se nám z naší hlíny podaří každoročně vytěžit zajímavou úrodu, ale dost často to bude na úkor takřka všeho ostatního živého.

Zahrada je totiž biotopem propojeným s okolím. Živočichové (zejména hmyz) sem putují - možná, protože jim nic jiného nezbyvá, zůstávají tu, protože se jim tu líbí, nebo odsud expandují zpět do okolí, protože to zvyšuje šanci na přežití jejich druhu. A ve všech těchto situacích za ně přebíráme zodpovědnost. Jak s tímto úkolem naložit? Autorce knihy se v samotném úvodu podařilo zhruba na třech stránkách textu shrnout ty nejdůležitější zásady, jak docílit toho, aby z naší zahrady nebyla mrtvá produkční poušť, ale živá oáza. Navíc oáza, která bude zahrádkáři sloužit mnohem lépe než arzenál insekticidních přípravků. Hmyz je v tomto chápání ekologickým deštníkem pro zdraví celé zahrady. Stačí si uvědomit, proti čemu prostřednictvím konvenčního zahradničení bojujeme. Choroby a škůdci. Pro úspěch stačí uchovat v prostoru konkurenční mezidruhové vztahy, kdy se organismy navzájem drží v šachu a expanze jednoho konkrétního druhu je prakticky nemožná, protože niky jsou zaplněny. Zahrádkářův agresivní zásah shůry znamená rozvrat této dynamické rovnováhy a uvolnění prostoru k přemnožování konkrétních druhů.

Několik stručných zásad pro „pěči o hmyz“ v rámci našich zahrad tedy zní:

- Insekticidy jsou tabu. Basta! Vždy a všude. Uvolněním této zásady roztáčíme spirálu nerovnováhy, která vyvolává nutnost dalších násilných prostředků a většího množství další chemie.
- Rozmanitost plodin, okrasných květin a divokých rostlin je důležitá pro životní příležitost široké škály hmyzu (každý druh využívá jiné živné rostliny a jiné mikrobioty k rozmnožování).
- Sečte s ohledem na hmyz. Intenzivní sečení by mělo být prováděno pouze v omezených prostorech, kde je to opodstatněné (cestičky, odpočinkové plošky). Jinde preferujte střídavou a méně častou seč. Určité plochy ponechávejte delší dobu nesečené. Důležité je umožnit bylinám kvést.
- Na zahradě udržujte „organizovaný nepořádek“. Cíleně ponechávejte hromádky kletí, dřeva a listí. Vytvářejte kamenné zídky, kusy mrtvého dřeva, písčité plošky, komposty a podobné biotopové prvky.
- Pro hmyz je podstatné období zimování. Alespoň v částech zahrad ponechávejte vzrostlejší porost přes zimu. Do jara nesekejte větší odkvetlé a zvadlé rostliny.

Atlasovou část knihy asi nemá smysl podrobněji rozebírat. Skvělé fotky, stručný a věcný text, snadno zapamatovatelné hlavní znaky a zajímavosti. Nejen, že získáte základní orientaci v říši hmyzu, ale dost možná začnete tuto nenápadnou skupinu živočichů nepokrytě zbožňovat. Jediným důvodem, proč nás hmyz dosud nefascinuje natolik, jako třeba velcí savci, je pouze velikost. Hmyzí říše je totiž plná úžasných evolučních vychytávek, pro člověka netradičních pozic v ekosystémech i mnohdy divoce inženýrského vzhledu a tělesných funkcí. Jak čalounice vytvářejí příbytky pro své larvy? Prostřednictvím kterého „škůdce“ se rozmnožují lumčiči? Odkud získal hrobařík své jméno? Proč jsou některé druhy hmyzu nenápadné, a některé naopak výrazně zbarvené?

Věřím, že až nakouknete prostřednictvím téhle knihy do tajů hmyzích společenstev, odvezete své oblíbené zahradní chemikálie do nejbližšího sběrného dvora a začnete život na vaší zahradě ctít a obdivovat. -jj-

Prosincové květy Jirky Wagnera

Prosinec, to je sníh, málo světla, to je doba ledová. Kde hledat květy? Pravda, pokud je tepleji, najdeme někde příkrčený neduživý kvítek pampelišky, někdy sedmikrásku. Pokud ale nasněží, ani to. A přece máme s prosincem spojeny nádherné bílé něžné květy – květy třešní! Ano, barborky! Pravda, jen za oknem. Dívka Barbora, pevná ve víře, vedená na popravu, sevřela v ruce snítku třešňové větvičky, která rozkvetla. Je podivuhodná snaha větviček třešní, dáme-li jim trochu tepla, vykvést do tmy zimního slunovratu a připomínat, že jaro přijde. Vánoce ty kvítky nepřezijí, zaschnou, ale své poselství předají.

Třešně pocházejí z Přední Asie, v Čechách se pěstují od 12. století pro své lahodné červené plody, ale nábytkáři si třešní cení i pro jejich kvalitní tvrdé dřevo. Římané říkali tomuto stromu cerasus, podle města Kérason, odkud se rozšířilo jejich pěstování. S ním se přes jiné jazyky dostalo do češtiny i nové slovo: třešeň.

Třešňové květy jsou nejen symbolem vrcholného jara, ale také symbolem vánočním.

(prosincový večer)

MRÁZ BUDE KRUTÝ.

Ptáci ve větvích.

Obzor

červenožlutý.

DEN SE SNÍH VRŠÍ.

Na to pak mrazy.

A dnes?

Zas na sníh prší.

(vrabci u krmítka)

VZLÉTNOU K NEBESŮM.

Pak v křovíčku čekají,

co jsem přinesl.

VENKU LEŽÍ SNÍH.

V okně

barborky kvetou.

Naše jara v nich.

LÍSKOVÉ KEŘE

vichr ohýbá.

Sníh zas.

Zavírám dveře.

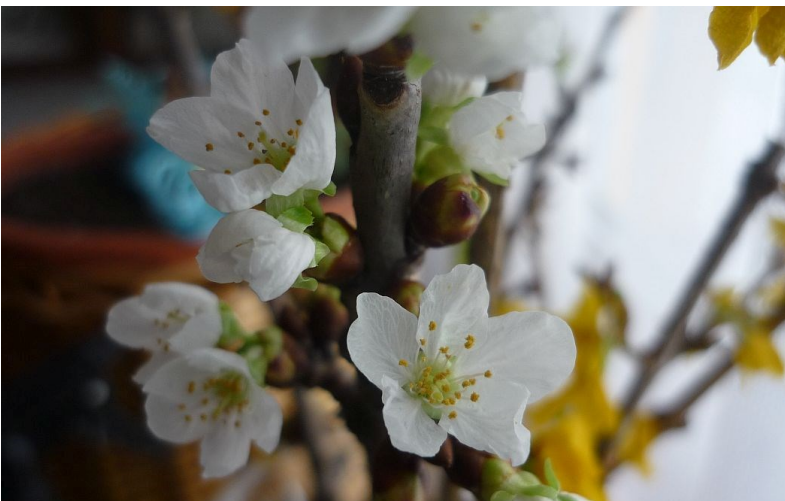

Foto Jiří Wagner

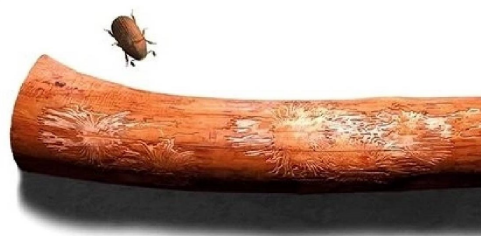
Knížka J. Hulcra o kůrovcích

Jak by vypadal svět bez kůrovců? Pro někoho je to možná lákavá představa. Pořád se přece píše o tom, jaké škody tyto brouci páchají a jak je nutné je hubit. Čím víc, tím asi lépe. Nebo ne?

Na to nám může zasvěceně odpovědět entomolog Jiří Hulcr. Je to autor knížky „Kůrovci“, která vyšla před několika měsíci v nakladatelství Kazda (více na Databázi knih [zde](#)). V kapitole „Vrah stromů, nebo oběť médií?“ je řečeno, že bez kůrovců by celá severní polokoule zarostla nepropustnou, temnou monokulturou několika dominantních jehličnanů. Něčemu podobnému, v menším, jsme si zvykli říkat les. Ale je to vlastně plantáž zaměřená na produkci dřeva pro průmysl. Kromě vybraných pěstovaných dřevin v něm skoro nic jiného nenajdeme. Skutečný les vypadá jinak, nechybějí v něm listnáče, palouky... Je zabydlen množstvím druhů rostlin a živočichů s rozličnými nároky... Jde o velmi různorodý ekosystém a sám se přirozeně obnovuje. Les není věc, je to proces. Kůrovci v něm mají své místo, a to už zhruba sto milionů let! Za celou tu dobu se pokojně věnovali tomu, k čemu je příroda předurčila. A teď najednou mají nálepku největšího vyvrhele v říši hmyzu. Není to divné?

Co se vlastně v počátcích jejich vývoje přihodilo? Tenkrát, v éře dinosaurů, se mezi brouky nosatci objevili obyvatelé úzkých chodbiček vyhloubených pod kůrou dřevin. Přizpůsobili se svým úkrytům tak, aby zde byl život možný nejen pro larvy, ale i pro dospělé. Vyvinuli se tak, že se jim zkrátil nos i končetiny a tělo se zakulatilo tak, aby se v malém prostoru dokázalo otočit. To samo o sobě není možná nic tak zvláštního, jenže k životu kůrovců patří i schopnost vytipovat ten pravý strom, najít spojení k jeho kolonizaci, úspěšně se rozmnožit, obstát i v dalších složitých situacích... Jiří Hulcr o tom všem vypráví podrobně a se strhujícím nadšením. Líbí se mu různorodost kůrovců, přitahují jej zatím nerozluštěné záhady, objevování skutečných příčin lesních kalamit, váží si kolegů ze stejného oboru a jmenuje jich v závěru celou řádku - a s námi čtenáři se chce podělit aspoň o to hlavní, co by nám mohlo kůrovce více přiblížit.

Pak je naděje, že jim přestaneme křivdit a zamyslíme se nad nimi nově, s větším po-

Jiří Hulcr
KŮROVCI
Příběh největšího vyvrhele říše hmyzu

KAZDA

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

• Od přírody má lýkožrout zcela početnou úlohu najít v lese oslabený, poškozený nebo třeba i čerstvě padlý strom, vyslat chemické signály pro další spojence a zahájit společnou invazi. Napadnout lýko (to se nachází mezi kůrou a dřevem) a konec neperspektivního stromu tím urychlit. Tak, aby ztratil jehličí, celý se pak za součinnosti nejrůznějších organismů postupně rozpadl a uvolnil své místo malým semenáčkům a nejrůznějším jiným rostlinám. Těm se najednou otevře okno do nebe, jímž proudí životodárné světlo a teplo. Mrtvý strom navíc dodává živiny a vlhkost. Probíhá přirozená obnova lesa, což je příznivé zároveň i pro živočichy. Děje-li se tenhle přirozený jev jen tu a tam, pak okolní zdravé stromy takové místo chrání, stíní a udržují vláhu. Lýkožrout jim nic neudělá (kdyby chtěl, zalije a zničí jej míza) a všechno je v pořádku. I v takových letech, kdy se kůrovců namnoží více a stromů padne také více, má tohle všechno příroda pod kontrolou. K vývoji lesních společenstev to zkrátka patří, takovýto koloběh.

V hospodářských lesích jsou ale úplně jiné podmínky. Ty jsou pro lýkožrouta až příliš příznivé, a tak často dochází ke kalamitám. Lýkožrouti se přemnoží tak, že dokážou udolat dokonce i zdravé stromy. Hezky to vystihl Václav Cílek ve své knížce „Makom“ (2012): „... Lýkožrout měl původně dobře rozmyšlenou honbu za kariérou. Evoluce jej poučila, že by neměl být příliš úspěšný, protože pak vyhubí všechny vhodné stromy a následovně sám sebe. Vyhovovaly mu lesy, kde od smrku ke smrku bylo daleko a hledání vhodného stromu bylo složité a nebezpečné, protože i ti lesní ptáčci se něčím musí živit. Dnes zlenivěle přeletí o pět metrů dál a kroutí přitom svojí malou hlavičkou...“ Co vidí? Všechny smrky kolem jsou stejně staré, všechny blízko sebe, všechny oslabené exhalacemi, prýsušky, klimatickou změnou... „Tohle nemůže pro nikoho dobře dopadnout, ale kdo to měl sakra v těch druhohorách vědět, že ti zatracení lidoopi jednou z lesa udělají takový čurbes!“

Co dělat? Soustředit se na příčinu kalamit. Změnit postupně podobu lesů tak, aby se lýkožrouti nemnožili více, než je zdravo. Také ve výzkumu se ukazuje, že užitek přináší snaha lépe kůrovčům porozumět, a ne je pouze potlačovat. Důkladněji se o tom píše např. v knížce „Lesy Šumavy, lýkožrout a ochrana přírody“ (viz článek o ní v Kompostu č. 5/2013).

A jakou zkušenost sdílí, mimo jiné, Jiří Hulcr? „... V Česku bychom se třeba mohli podívat na to, jak lesníci na jihovýchodě Spojených států vyřešili problém s lýkohubem jižním. Po desítkách let aplikace pesticid-“

Foto Vilém Hrdlička

dů, feromonů i po monitoringu z helikoptér se ukázalo, že vlastně existuje elegantní a levné řešení: naředit porost. V borech se zdravými rozestupy se lýkohub vytratí. Možná proto, že si kořeny stromů přestanou konkurovat, možná proto, že pohyb vzduchu rozmíchá feromonovou stopu, možná obojí. Od té doby, co začala federální vláda dotovat probírku, se kalamity lýkohubů vytratily. A ještě prodáme vytěžené stromky na vlákninu...“

- Až budete mít na talíři zrovna nějaké méně oblíbené jídlo, zkuste si představit, že byste měli pojídat lýko. To byste teprve viděli, co je to za potíže! Je málo výživné a takřka nestravitelné, a tak se ho musí sníst hodně, aby to vůbec bylo k něčemu. Jenomže je zároveň jedovaté, což vyžaduje opatrnost. Dost těžko se tohle skloubí dohromady, ale jde to. Navíc je možné si najít i spojence – mikrohouby, kvasinky, plíseň... Pod kůrou je pro ně příznivé, vlhké prostředí. Ke vzájemné spolupráci s kůrovci, symbióze, vybízí i to, že brouci se rádi přikrmují u někoho, kdo dovede rozkládat lýko, houby zase přivítají pomoc při přesunu na nová a nová místa.

Postupně se tohle soužití vyvinulo k dokonalosti. Některé druhy kůrovců dokonce mají na svých tělech něco jako kapsičky na houbové spory (což je něco jako semínka) a vysloveně s tím počítají, že po přeletu na jiný strom tam nové houby vysejí. Různé skupiny hub se někdy dovedou tak nakombinovat, že vznikne obzvlášť lahodný výživný sliz, jemuž vědci říkají ambrózie (podle pokrmu starověkých řeckých bohů). Jiří Hulcr popisuje život brouků pojídajících tento sliz doslova jako idylu: „... *Toto agresivní podhoubí čistí okolní prostředí od konkurence vypouštěním slabých jedů (o kterých toho věda mimochodem mnoho neví), aby získalo kontrolu nad dostupnými zdroji. Brouk se moc nenadře: je to spíš pohodář... většinou se jen loudá chodbami a uždibuje si kapičky tučné ambrózie...*“

Zatímco larvy některých druhů kůrovců jsou samotáři (a dokonce požírají jedna druhou, potkají-li se), u ambróziových brouků žijí pohromadě. Podle Jiřího Hulcra spíš než brouka-farmáře tu vidíme brouka-narkomana!

- Sameček lýkožrouta smrkového se zavrtá do kůry stromu a vyhlodá malou komůrku, takzvanou snubní. Vyloučí pak speciální vůni (feromon) a přiláká samičku. Přiletí jedna, ale častěji dvě nebo i více naráz. Jejich dílem pak je rovná mateční chodba s nakladenými vajíčky. Za 12 dní se vylíhnou larvy a vyhlodávají své chodbičky tak, aby si navzájem nepřekážely, tedy rovnoměrně do všech stran. Na konci chodbiček se larvy zakuklí. Samička při kladení vajíček vytváří ve své chodbě na obou stranách v pravidelných odstupech zářezy a vajíčka jsou do nich umístěna už předem tak, aby byly chodbičky larev tak rozbihavé, jak je potřeba (viz krátké video [zde](#)). Vidíme tu také velikost brouků v porovnání s lidskýma rukama. Jak vypadá lýkožrout ve zvětšeném záběru a jakou podobu mají vzniklé chodbičky, na to se můžete podívat např. [zde](#) nebo [zde](#). Za vidění stojí mj. i tato dvě videa: [zde](#) a [zde](#). -ah-

Čekání na první vločku

V prvních dnech listopadu se na nástěnkách škol a školek pravidelně objevují obrázky svatého Martina, jeho bílého koně a velkých vloček prvního sněhu. Někde se pro malé školáčky konají i slavnosti s opravdovým jezdcem ve starodávném oděvu. Nic nevadí, že sedí obvykle na hnědákovi, jen když je nějaká ta legrace a zábava. A je hodně dětí i rodičů, kterým nevadí, když sníh toho 11. 11. zatím ještě nepřichází. Tak, jako tomu bylo letos.

Čím to je, že se to oproti dřívějším dobám tak změnilo? Bývalo to přece tak, že se všichni těšili. Patříte-li k těm, kdo dávají přednost pohodlí v teple a suchu, poslyšte, jak hezky vítá první vločku ve svých verších Veronika Horsáková (nar. 1987) z Přírodovědné fakulty brněnské Masarykovy univerzity. A umíte-li příchod opravdové zimy ocenit, tak tedy tím lépe. Prosinec, leden i únor přece mají své velké půvaby. A příroda je ke svému odpočinku nutně potřebuje. Tímhle připomenutím se samozřejmě nepřimlouvám za extrémní jevy, které se čím dál tím častěji ve všech ročních dobách objevují. Mám na mysli takovou sněhovou nadílku, jaká je přiměřená a přívětivá. K půdě, vodě, stromům, zvířatům... k vílám a skřítkům... i k nám, lidem... -ah-

Foto Veronika Horsáková

V horách

*Kdesi v dálce, za obzory,
tušíš vítr, tušíš hory,
kdesi v dálce vítr češe
vlasy na doškové střeše.*

*Kdesi v dálce vetkl řádky
nový den do jinovatky,*

*první vločka padá tíše,
příběh zimy do ní píše.*

*Kdesi v dálce ještě žijí
v bezčasí a v harmonii
skřítkové a lesní víly.*

Vím, že tam jsou... ještě chvíli...

Veronika Horsáková

Zdraví a strava

Mexiko

Vegan burrito (4-6 ks)

Ingredience: tortilly, rýže natural (šálek), černé nebo jiné fazole (šálek), kukuřice (1/2 šálku), cibule, polovina pórku, chilli (dle chuti), sladká paprika (1-2 lžice), sůl, drcený pepř, rajčatová passata nebo protlak (1/2 šálku), rostlinný olej, listy bílého nebo červeného zelí / salátu apod.

Postup přípravy: Rýži uvaříme v mírně osolené vodě doměkka a necháme vychladnout. Dosolíme a vmícháme menší množství oleje. Fazole vaříme doměkka, zhruba v polovině doby varu vodu osolíme. Slijeme, necháme vychladnout a fazole lehce pomačkáme vidličkou. Na oleji orestujeme na půlkolečka pokrájenou cibuli, přidáme posekaný pórek a chilli, osolíme a opeříme. Po změknutí zeleniny vmícháme sladkou papriku a zalijeme passatou. Přidáme fazole, dochutíme a krátce provaříme. Smícháme společně s rýží. Tortilly vyložíme posekanými listy zelí / salátu apod., na které poklademe vrstvu náplně. Pomažeme avokádovou salsou a překryjeme dalšími listy. Případně avokádovou salsu servírujeme zvlášť.

Avokádová salsa

Ingredience: avokádo, olivový olej (2 lžice), sůl (lžička), drcený pepř, česnek (stroužek), limetková šťáva (lžice), voda

Postup přípravy: Avokádo zbavíme slupky a pecky. Přidáme olej, limetkovou šťávu, česnek, osolíme, opeříme a mixujeme dohladka. Postupně přidáváme vodu do požadované konzistence.

Domácí kukuřičné nachos

Ingredience: hladká kukuřičná mouka (1/2 šálku), škrob (2-3 lžice), sůl (1/2 lžičky), rostlinný olej (4-5 lžic), voda (cca 5 lžic), oregano nebo jiné bylinky (1/2 lžičky)

Postup přípravy: Smícháme všechny suché ingredience a olej. Postupně přidáváme vodu a zpracováváme do vláčného těsta. Těsto rozmačkáme rukou do placky silné cca 2 mm. Vykrájíme požadované tvary a přendáme na plech vyložený pečicím papírem (nebo mačkáme přímo na plechu). Pečeme při 180 °C dozlatova 10-15 minut.

Salsa Roja

Ingredience: cibule, paprika (2-3 ks), rajčata (4-5 ks), chilli (dle chuti), sůl (1/2 lžičky), drcený pepř, cukr (lžice), jablečný ocet (lžice), rostlinný olej

Postup přípravy: Na oleji krátce orestujeme pokrájenou cibuli, přidáme pokrájené papriky, restujeme a po chvíli přidáme pokrájená rajčata a chilli. Osolíme, opeříme a dál restujeme do částečného změknutí zeleniny. Dochutíme cukrem, octem a umixujeme dohladka. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,

Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Veronika Rážová, Tomáš Fiala, Eva Legátová, Jiří Wagner, Veronika Horskáková

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2024

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE